Roll No. .... Total No. of Pages : 4+2

Total No. of Questions : 5

उत्तरमध्यमा द्वितीयखण्ड

विषय कोड : 813

वास्तुविज्ञानम्

पञ्चम-प्रश्नपत्रम्

समय : 3 घण्टे पूर्णांक : 80

निर्देशः—सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः।

(वस्तुनिष्ठ प्रश्नाः)

1. (1) स्थापत्य कतिविधा ? 10

(1) द्विधा (2) त्रिधा

(3) चतुर्धा (4) पञ्चधा

(2) वास्तुशास्त्रस्याङ्गानि –

(1) पंच (2) षड

(3) सप्त (4) अष्ट

(3) स्थापत्यस्याष्टाङ्गः –

(1) नगरविभागः (2) वास्तुपुरुषः

(3) राजशिविरः (4) प्रासादनिर्माणम्

(4) भूमिभेदाः –

(1) एकधा (2) द्विधा

(3) त्रिधा (4) चतुर्धा

515

(5) दुर्ग निवेशनोचितभूमय: कतिविधा ?

(1) एकधा (2) द्विधा

(3) त्रिधा (4) चतुर्धा

(6) पर्वदेवा: –

(1) सप्त (2) अष्ट

(3) नव (4) दश

(7) गृहारम्भस्य कृते शुभमास –

(1) चैत्र (2) ज्येष्ठ

(3) भाद्रपद (4) फाल्गुन

(8) ध्वजस्य फलम् –

(1) पुत्रलाभ (2) अर्थलाभ

(3) भूमिलाभ (4) पशुलाभ

(9) शिरा अपरस्य नाम किम् ?

(1) नाड्य: (2) नदी

(3) वन (4) पर्वत

(10) वास्तु कतिविधा ?

(1) एकधा (2) द्विधा

(3) त्रिधा (4) चतुर्धा

(लघूत्तरीया प्रश्ना:)

2. **सर्वे** प्रश्ना: समाधेया – 30

(1) स्थपतेर्लक्षणं विलिख्यताम्।

अथवा

वास्तुशास्त्रस्याङ्गानि स्पष्टयतु।

516

(2) स्थपतेर्कृत्य विशेषाः विलिख्यताम्।

अथवा

कर्मविदः स्थपतेर्लक्षणं विलिख्यताम्।

(3) यजमान कुटीप्रमाणं स्पष्टयतु।

अथवा

प्राग्वंश परिकल्पनं विलिख्यताम्।

(4) यज्ञभूमिमापने विहितं वास्तुपदं विलिख्यताम्।

अथवा

नरपतेर्स्थानं विलिख्यताम्।

(5) परिखा प्रमाणं विलिख्यताम्।

अथवा

दुर्गरक्षार्थं स्थाप्यानां वीराणां लक्षणं विलिख्यताम्।

(6) भूमेर्लक्षणं विलिख्यताम्।

अथवा

पुरनिवेशने प्रशस्ता भूमिः स्पष्टयतु।

(7) मृदापरीक्षा कथनं स्पष्टयतु।

अथवा

हस्तलक्षणं विलिख्यताम्।

(8) नव पर्व देवता कथनं विलिख्यताम्।

अथवा

प्रासाद कर्मणि सूत्रपातविधिः विलिख्यताम्।

(9) देवगण नक्षत्राणां नामानि लिखतु।

अथवा

मेरुछन्दकथनं विलिख्यताम्।

(10) नष्टछन्दकथनं विलिख्यताम्।

अथवा

उद्दिष्ट छन्द कथनं विलिख्यताम्।

(11) इन्द्रध्वजस्योत्तमाधम मध्यमानि मानानि विलिख्यताम्।

अथवा

लकटश्च सूच्याश्च मानं विलिख्यताम्।

(12) ध्वजपट्टविधानं विलिख्यताम्।

अथवा

बलिदानप्रकार: विलिख्यताम्।

(13) रज्जुच्छेदे फलं विलिख्यताम्।

अथवा

स्थानान्तर भ्रंशादिषु फलं विलिख्यताम्।

(14) शक्रपार्श्वे मक्षिकदीनां भ्रमणर्फलं विलिख्यताम्।

अथवा

चित्रपटस्य पातादिषु फलं विलिख्यताम्।

(15) सिरानयनप्रकार: विलिख्यताम्।

अथवा

वृत्तवास्तुकथनं विलिख्यताम्।

518

10

3. रिक्तस्थानानि पूरयतु –

(1) शास्त्रं कर्म तथा प्रज्ञा .... नरो भवेत्।

(2) शास्त्र कर्म समर्थोऽपि .... विना।

(3) शील्मधाने .... शुभानि च।

(4) तस्य पश्चिम भागेतु .... प्रशस्यते।

(5) आर्यम्णे वा .... वैवस्वतेऽथवा।

(6) यः पुनर्नातिशीतोष्ण .... देशविशारदैः।

(7) इति गन्धा .... शुभाशुभा।

(8) ब्रह्मावह्निर्यमो .... जगत्पतिः।

(9) इदानीमभिधास्यामः .... शुभेऽहनि।

(10) खौ मिथुनसिंहस्थे .... दासताम्।

10

4. उचितमेलनं करोतु –

क		ख	
(1)	वास्तु संस्थान क्षेत्र	(1)	श्री भोजराजः
(2)	शीलवान्	(2)	अष्टाङ्गलक्षण
(3)	समराङ्गणसूत्रधारस्य रचनाकारः	(3)	31
(4)	वास्तुपुरुषप्रकल्पना	(4)	चतुष्षष्टि पदवास्तु
(5)	कुटीभागप्रकल्पनम्	(5)	त्रयः
(6)	राजशिविरविभाजनम्	(6)	सीतागोचर रक्षिणी भूमि
(7)	भूमेः भेदाः	(7)	चतुर्धा
(8)	यस्यां नदाश्च नद्यश्च	(8)	त्रयः
(9)	दुर्गनिवेशनोचिता भूमयः	(9)	पूजितो लोके
(10)	हस्तभेदाः	(10)	40

519

5. निबन्धात्मकप्रश्नाः — 20

(1) स्थापत्याष्टाङ्ग विवरणम् विविच्यताम्।

अथवा

नृपालस्थपतेर्गुणाः विलिख्यताम्।

(2) पुनर्बालिश स्वामिन्यादि भेदो विलिख्यताम्।

अथवा

दुर्गनिवेशनोचिता भूमयः स्पष्टयतु।

(3) हस्तदण्डनिर्माणप्रकारो विलिख्यताम्।

अथवा

आये परिज्ञातव्ये क्षेत्रमान साधननियमः विलिख्यताम्।

(4) ध्वजप्रतिष्ठाविधानं विलिख्यताम्।

अथवा

वास्तुत्रय विभागो निरूप्यताम्।

(5) गृहद्रव्यैर्महावंशादीनांपीडनफलं निरूप्यताम्।

अथवा

द्वारभित्यादिभिर्मर्मवेधफलं विलिख्यताम्।

520

प्राश्निक कोड क्रं :- 01193

पृष्ठ क्र. ...1.....

~~प्रश्न पत्र~~/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- ~~पूर्वमध्यमा~~/उत्तरमध्यमा, खण्ड-~~प्रथम~~/द्वितीय

विषय .... वास्तुविज्ञानम् .... विषय कोड .... 813 .... माध्यम .... संस्कृत

कुल प्रश्न .... 24 ....

समय – 3 घण्टा

पूर्णांक ...100...

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतम अंक
	वस्तुनिष्ठ प्रश्नाः	
प्र.-①	① चतुर्धा ② अष्ट ③ राजशिबिरः ④ त्रिधा ⑤ चतुर्धा ⑥ नव ⑦ फाल्गुन ⑧ अष्टलाभ ⑨ नाड्य ⑩ त्रिधा	
	लघूत्तरीयाः प्रश्नाः	
उत्तर ①	शास्त्रं कर्म तथा प्रज्ञा शीलं च क्रियान्वितम् लक्ष्य लक्षण युक्तार्थ शास्त्र निष्ठो नरो भवेत् । अथवा सामुद्रं गणितं चैव ज्योतिषं छन्द एव च सिराज्ञानं तथा शिल्पं यन्त्रकर्म विधिस्तथा एतान्यङ्गानि जानीयाद् वास्तु शास्त्रस्य बुद्धिमान शास्त्रानुसारेणाभ्युद्य लक्षणानि च लक्षयेत ।	
②	प्रासिद्धशास्त्र दृष्टान्तैर्वास्तु ज्ञानं प्रसाधयेत वास्तुनः सशिरावंशैर्मर्म वेधैः सुनिश्चितैः वास्तु द्वार प्रमाणं भूयः सर्वान् जानाति शास्त्रतः अथवा कर्मवास्तुविधेः स्थानं मानमुन्मानमेव च दीर्घजा (दि) नि च कर्माणि लुमा लेखा (च) श्चतुर्दश । चतुरो गण्डिकाच्छेदान् वृत्तच्छेदेषु सर्वसु सुश्लिष्टं सन्धि सन्धानैरधरोत्तर संयुतम् बाह्यरेखान्वितं शुद्धं यो जानाति स कर्मवित	
③	तस्य पश्चिमभागे तु यजमान कुटी भवेत षोडशायाम विस्तारा प्राङ्मुखी सा प्रशस्यते । अथवा यजमान कुटी द्वारे देवता या च कीर्तिता ततः प्रभृति सर्वेषां द्वारं परिकल्पयेत् ।	

हस्ताक्षर .... न.मि. 21109.

521

प्राश्निक कोड क्रं.4/1/931

पृष्ठ क्र. ......

~~प्रश्न पत्र~~/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- ~~पूर्वमध्यमा~~/उत्तरमध्यमा, खण्ड-~~प्रथम~~/द्वितीय

विषय ......वास्तुविज्ञानम्...... विषय कोड ......813...... माध्यम ......संस्कृत......

कुल प्रश्न ......25......

समय - 3 घण्टा

पुर्णांक ......10......

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतमअंक
(4)	सर्व स्थपतिना ज्ञेयं तत्वज्ञो ब्राह्मणैः सह एकाशीति पदेनैव यज्ञभूमिं तु मापयेत् अथवा आर्यिको वा विधातव्यं पदे वैव स्वतेऽथवा ।	
(5)	बाह्यतः परिखां तस्या कारयेद सन्निवेशनं । हस्तौ स्त्रीश्चतुरो वापि पञ्चहस्तानथापि वा अथवा वीराः शुभाः स्वदोषास्च भूमिपालस्य सम्मताः धनुर्वेद विधिज्ञास्च कृतास्त्राः शास्त्रकारकाः ।	
(6)	देशः स्याज्जाङ्गलानूप साधारणतया त्रिधा त्रिविधः स्यात्प्रत्येकस्य यथा वल्लक्षण कृष्यते । दूराम्बु रिक्तप्रायो ह्रस्वकण्टकिपादपः रूक्षो वाताच्चण्ड पवनः कृष्णमृत तेषु जाङ्गलः निम्नो भूरिजलः स्निग्धोत्थित बहुद्रुमः यः पुनर्नाति शीतोष्णः स्याद देशाव्यलक्षणः स साधारण इत्युक्तो देशो देश विशारदैः । अथवा स्निग्धाः सारभृतः शुक्लाः प्रदक्षिक जलाशयाः बहूदकास्तरुच्छन्ना निकिंजाः प्राकु वपप्लवाः दूर्वा सस्योषधी मुञ्ज कुरुन्द कुश कन्दलैः चरितः परिणाहाश्च स्वादुस्वच्छ स्थिरोदकाः वास्तु यज्ञामरस्थानाश्रारामो द्यान सम्भृताः तटाकवापी स्थानैश्च याः समन्तादलङ्कृता या वाहनानां सुखदा मिथुनानां रतिप्रदाः पुरार्थे ताः प्रशस्यन्ते भूमयो जानिता प्रियः	

हस्ताक्षर ......

522

प्राश्निक कोड क्र. 411931

पृष्ठ क्र. 3

~~प्रश्न पत्र~~/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- ~~पूर्वमध्यमा~~/उत्तरमध्यमा, खण्ड-~~प्रथम~~/द्वितीय

विषय वास्तुविज्ञानम् विषय कोड 813 माध्यम संस्कृत

कुल प्रश्न 24

समय – 3 घण्टा

पूर्णांक 100

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतमअंक
(7)	शुभेऽह्न्युपोषितः स्नातः शुचिः शुक्लस्रगम्बरः स्वस्ति विप्रान्वाचयित्वा वास्तुदेवान् समर्च्य च । करप्रमाणं कुर्वीत खातं तद्भूमिमध्यगम् ततस्तन्मृदमाकृष्य तत्र तथैवानुपूरयेत् खाताधिकमृदुत्का भूः श्रेष्ठा मध्या च तत्समा प्रहीनखातमृत क्षोणी हीनाशास्ता न सा नृणाम् । अथवा परिधेरुदयविस्तारदैर्घ्याणां स्युरमी यतः ज्येष्ठमध्याधमाभेदा यं च ज्ञात्वा न मुह्यति । इदानीं तस्य हस्तस्य सम्यङ् निश्चयसंयुतम् कथ्यते त्रिविधस्यापि लक्षणं शास्त्रदर्शितम्	
(8)	ब्रह्मा वह्नियमौ विश्वकर्मा नाथश्च पार्थिवाम् वायुर्धनाधिपो रुद्रो विष्णुश्चापि जगत्पतिः वास्तुन्यस्य विभागेषु स्थानेषु च विशेषतः प्रारम्भेत यतो मानं कल्पयेद् देवतास्ततः विद्धैश्च द्रव्यमध्यैश्च देवताभिश्च पीडिते प्रत्येकं त्रिदशस्थाने यथोक्तं क्रमादिशेत् । शिरोऽर्तिरनलक्षोभो मरणं स्थपतेर्वधः अतिसारो महद्व्याधिरर्थभ्रंशो भयं नृपात् कुलपीडा च महती उत्कारक ग्रोरिति । यथाक्रमात्तौ दोषा ब्रह्मादीनां निपीडनात् । अथवा चैत्रे शोकाकुलो भर्ता वैशाखे च धनान्वितः ज्येष्ठे गृही विपद्येत नश्यन्ति पशवः शुचौ	

हस्ताक्षर [signature]

प्राश्निक कोड कं 41193।

पृष्ठ क्र. ...

प्रश्न पत्र/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- पूर्वमध्यमा/उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम/द्वितीय

विषय ... वास्तुविज्ञानम् ... विषय कोड ... 813 ... माध्यम ... संस्कृत

कुल प्रश्न ... 24 ...

समय - 3 घण्टा

पूर्णांक 100

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतमअंक
	श्रावणे धनवृद्धिः स्यान्नभस्ये न वसेद् गृहे	
	कलहश्चाश्विने मासि भृत्या नश्यन्ति कार्तिके	
	मार्गशीर्षे धन प्राप्ति सहस्ये कामसम्पदः	
	माघे वह्निभयं चैव फाल्गुने श्री रनुत्तमा	
	द्वितीया पञ्चमी मुख्या सप्तमी नवमी तथा	
	एकादशी त्रयोदश्यस्ति इयो तिथयः स्युः शुभावहाः	
	चन्द्रतारा बलं भर्तुरनुकूलं च शस्यते	
	इयं हि सूत्र पातारव्या क्रिया प्रासाद कर्मणि	
	कार्या कुर निवेशे च प्रारम्भे भवनस्य च	
	शिला निवेशने द्वारस्तम्भोच्छ्राया दिकेषु च ।	
(9)	मृगाश्विरेवती स्वात्यो मैत्रं पुष्यपुनर्वसू	
	हस्तः श्रवण इत्येष देवारव्यो नवको गणः	
	अथवा	
	एकाद्येकोत्तरान् कोष्ठान् विन्यसेदिच्छ्याक्रमनः	
	आद्यादारभ्य तद्दशक्रियया स्यात् पार्श्वयोः समम्	
	मेरोरेकाधिका संख्या शरावस्यैव चाकृतिः	
	प्रथमे कोष्ठके रूपमन्ते याश्च पार्श्वयोः	
	आसन्नोर्ध्वस्थयोर्न्यस्येन्मध्ये सङ्कलितं पृथक्	
	तस्मिन्निष्टविकल्पानां संख्या स्यादन्त्यपंक्तिगा ।	
(10)	व्यत्ययाल्लघुनः स्थाने द्विगुणादिकं गुरोः	
	कुर्यात् तमाद्यस्थानाङ्कु संख्यं नष्टे पृष्टं भवेत्	
	अथवा	
	उद्दिष्टे स्थापयेत् संख्यामुद्दिष्टां समम (जोड़े) अवच्यताम्	
	दलयेद रूपयुक्तां तु दलयेन्नाम् सम्भवेत्	

हस्ताक्षर ... [signature] 21.0.

524

प्राश्निक कोड क्रं 41/193

पृष्ठ क्र. 5

~~प्रश्न पत्र~~/~~आदर्श उत्तर~~

परीक्षा का नाम :- पूर्वमध्यमा/उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम/द्वितीय

विषय वास्तुविज्ञानम् विषय कोड 813 माध्यम संस्कृत

कुल प्रश्न 24

समय – 3 घण्टा

पूर्णांक 10

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतमअंक
	लघुस्वरूप दलेने सैआर्धे करेणे गुरु, यथादिष्टपदाद्दिः स्याल्लघवोऽलिन्दकोदय, कृत्वा द्वन्द समुद्दिष्टं तदन्ते लघुनि द्विकम् न्यसेदेकं गुरुणां च द्विगुणं द्विगुणं ततः	
(11)	श्रेष्ठे द्वात्रिंशता हस्तैर्विंशत्या युतयाष्टभिः माने स्यान्मध्यमं तस्य चतुरन्वितयाधमम् अथवा कन्याव्यासविभागेन सूची विस्तारतो भवेत् पादोनबहुला चारुदारुजा दृढसंहिता कुमारी व्यास संयुक्ता द्विगुणात्कटायतिः एतद् बाह्यान्तरं ज्ञात्वा यन्त्रं संयोजयेत्ततः	
(12)	छायागेरश्मिभिर्नद्धं विन्यस्तं च भूतले विन्यसेत् तम सम्मूढनधो भाग समाश्रितम् प्रमोदगीत वादित्र नटनर्तक संयुतः तदग्रे जागरः कार्यः समस्तामेव तां निशाम् अथवा अशुचौ पतिते च स्यान्माक्षिककीटदूषिते बल्मी च शाकभक्ते च कुम्भारः केशभागिने च यथोदितान्य रूपाणि स्थिरादीन्यनुक्रमात् भवन्ति शब्दपुरयोर्भयाय निरिक्षान्यपि वितीर्य गन्धमाल्यादीन् दक्ताभ्यो यथादिशम् पुरोधा स्थपतिर्वापि प्रीतान्चितः क्षिपेद्बलिम् ।	
(13)	यदि किञ्चिद् व्रजेत् दूर्वं रज्ज्वाकृष्टः शतक्रतुः विजिगीषोर्नरेन्द्रस्य तदा यात्रा प्रसिद्धयति ।	

हस्ताक्षर [signature]

325

प्राश्निक कोड क्रं 4/ 1931

पृष्ठ क्र. 6

~~प्रश्न पत्र~~/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- पूर्वमध्यमा/उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम/द्वितीय

विषय वास्तुविज्ञानम् विषय कोड 813 माध्यम संस्कृत

कुल प्रश्न 24

समय - 3 घण्टा

पूर्णांक 100

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतमअंक
	अथवा	
	दिक्षक्षिणे फलं प्रोक्तमित्य शृङ्गस्य वक्रिण:	
	विपरीतं तदेवोक्तं शृङ्गस्य निरिक्तं क्रमः।	
(14)	~~यत् यदि~~ मक्षिका वा खगा वा चेद भ्रमेयुः पार्श्वतोहरे,	
	प्रदक्षिणा बलिस्थानमासाद्याडुस्तदा श्रुतिम्।	
	अथवा	
	स्थिते वा पतिते वापि चित्रपडे भुवस्तले	
	उपप्लवो नरेन्द्रस्य भवेज्जनपदस्य च	
(15)	सितं वह्निपदादूर्ध्वं नयेत पितृपदान्तत;	
	बाह्याशानिर्गतां चैनां रोगधामान मानयेत	
	डिनाम्नः प्रापयेद भृङ्गे भृङ्गात सुग्रीवमानयेत	
	ततोऽदितिं तां गमयेद डिनामातं प्रवेशयेत	
	सौराद् याम्यं पदं नीत्वा वारुणं प्रापयेत ततः	
	नयेत् पदं ततः सौम्यं तत आदित्यमानयेत	
	भृशादानीय वितथं शोषाख्यं वितथा रथ	
	शोषान्मुख्यं समानीय नयेत तस्मात पुनर्भृशम्	
	ये विभागाः समुद्दिष्टा यथासङ्ख्येन तैरिह	
	यज्ञामरनृणां वास्तुं समस्तं विभजेत सुधीः।	
	देवैः सर्वैरप्यमीभिर्विष्टोऽङ्ग	
	प्रीत्युत्कर्षादित्थमालोकयंतेऽसौ	
	कृत्स्नानेवोऽप्यब्ज पत्रायताक्षः,	
	पश्येत्येतान् स्फारितैनेक्षणेन्।	
	— ० —	

हस्ताक्षर [signature]

526

प्राश्निक कोड क्रं 4/1933

पृष्ठ क्र. 7

~~प्रश्न पत्र~~/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- ~~पूर्वमध्यमा~~/उत्तरमध्यमा, खण्ड-~~प्रथम~~/द्वितीय

विषय वास्तुविज्ञानम् विषय कोड 813 माध्यम संस्कृत

कुल प्रश्न 24

समय – 3 घण्टा

पुर्णांक 100

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतमअंक
	अथवा	
	अथोच्यते इत वास्तुर्विन प्रासाद हेतवे	
	एकस्यतुः षष्टिपदभागः शतपदोऽपरः।	
③	रिक्तस्थान	
	① शास्त्रंकर्म तथाप्रज्ञा शीलं च क्रियान्वितम् । लक्ष्य लक्षण युक्तार्थ शास्त्र निष्ठो नरो भवेत् ।	
	② शास्त्रकर्म समर्थोऽपि स्थपतिः प्रज्ञया विना ।	
	③ शीलाधाने परे यत्नमाधि तिष्ठेत स्थपतिः सदा ततः कर्माणि सिद्ध्यन्ति जनयन्ति शुभानिच	
	④ तस्य पश्चिम भागे तु यजमान कुटी भवेत षोडशायाम विस्तारा प्राङ्मुखी सा प्रकल्प्यते	
	⑤ अर्यम्णे वा विधातव्यं पदे वैवस्वतेऽथवा	
	⑥ यः पुनर्नातिशीतोष्णः स्याद् देश द्वय लक्षणः स साधारण इत्युक्तो देशोदेश विशारदैः।	
	⑦ इति गन्धादिभिर्भूमिः कथितेयं शुभाशुभा ।	
	⑧ ब्रह्मा वल्लियमो विश्वकर्मा नागश्च पाशभृत् वायुर्धनाधिपो रुद्रो विष्णुश्चाग्ने जगत्पतिः।	
	⑨ इदानीमभिधास्यामः सूत्रपातविधेः क्रमम् शस्तेमासि सिते पक्षे विदध्यात तं शुभेऽहनि ।	
	⑩ रवौ मिथुन सिंहस्थे न कर्किस्थेऽप्युदङ्मुखम् कुर्यात् तत्रि दरिद्रत्वं यथास्वरण दासताम् ।	
⑦	उचित मेलनं करोतु ?	
	① 40 ② प्रजितोलोके ③ श्रीभोजराजः ④ अष्टांगलक्षण ⑤ 3। ⑥ चतुषष्टिपदवास्तु ⑦ त्रयः ⑧ सीतागोचर गम्भीभूमि ⑨ चतुर्थ ⑩ त्रयः।	

हस्ताक्षर

527

प्राश्निक कोड क्रं 4/1523

पृष्ठ क्र. [illegible]

~~प्रश्न पत्र~~/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- पूर्वमध्यमा/उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम/द्वितीय

विषय वास्तुविज्ञानम् विषय कोड 813 माध्यम संस्कृत

कुल प्रश्न 24

समय - 3 घण्टा

पुर्णांक 100

निर्देश

प्रश्न क्रमांक	(निबंधात्मकप्रश्नाः)	प्रश्न के लिए अधिकतमअंक
1	तेष्वङ्गं प्रथमं प्रोक्तं वास्तुपुंसो विकल्पना, पुरस्य विनिवेशस्तु द्वितीयं द्वारकर्म च रथ्या विभागः प्राकार निवेशोऽट्टालकस्य च विनिवेशः प्रतोलीनां विभाग स्थान कानि च प्रासादस्य तृतीयं स्याच्चतुर्थं तु ध्वजोच्छ्रितिः पंचमं नृपतेर्वेश्म स्थानान्तर विभक्ति च। चातुर्वर्ण्य विभागस्य षड्भागश्च षष्ठकम् सप्तमं यजमानस्य शालायां मान मीरितम् यज्ञवेदी प्रमाणं च कोटिहोम विधिस्तथा। अष्टमं राजशिविर निवेशो दुर्गकर्म च यो वेत्त्यङ्गान्यमून्यष्टौ सोऽत्र स्थपतिसत्तमः। यशो मानं स लभते सलभते पूज्यते च नराधिपैः।) अथवा अशास्त्रज्ञमकर्मज्ञं स्थपतिं यः प्रयोजयेत न तस्य वास्तु सिध्येत सिद्धमप्य सुखावहम् तस्मात्कर्म च शास्त्रं च यो वेत्ति द्वितयं नरः अष्टाङ्गमपि यो वेत्ति स राजः स्थपतिर्भवेत अङ्गानि सर्व मुक्तानि वास्तुशास्त्रोक्त विस्तरात् तेषु प्रासादिकं यत तद् वक्ष्यामोऽत्र सविस्तरम्।	
2	जाङ्गलादिषु देशेषु त्रिपुंष्येषु स्थलस्थी, पुनः षोडश विज्ञेयाः भूमयः प्रविभागतः बालिका स्वामिनीभोग्या सोता गोचरशालिनी अपाश्रयवती कान्ता स्वनिमत्यात्मधारिणी वणिक्प्रसाधिता द्रव्यसम्पन्नामित्र घातिनी	

हस्ताक्षर [illegible]

528

प्राश्निक कोड क्र. 1933

पृष्ठ क्र. 9

~~प्रश्न पत्र~~/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- ~~पूर्वमध्यमा~~/उत्तरमध्यमा, खण्ड-~~प्रथम~~/द्वितीय

विषय वास्तुविज्ञानम् विषय कोड 813 माध्यम संस्कृत

कुल प्रश्न 24

समय - 3 घण्टा

पुर्णांक 100

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतमअंक
	आश्रेणी भुजगा श्लाघ्य सामन्ता देवमातृका धान्या हस्तिवनोपेता सुरक्षाश्चेति षोडश भुवः संज्ञाभिरुद्दिष्टा लक्ष्मासामथ कथ्यते भूभुजा कालिशेनापि श्लाघ्यते या प्रशासितुम याच भञ्जना सा स्याद् कालिशस्वामिनी क्षितिः वितरन्त्यधिकं यस्यो भाग भोगादिकान् करान नरा भूरिश्रिय: आय भोग्येति क्षितिरुच्यते यस्यां नदाश्च नद्यश्च गिरिमध्येऽथवा बहिः विभक्तक्षेत्रसीमा सा सीतागोचर रक्षिणी सरिदद्रिकाद्येषु त्रासाद् यस्यां विशेज्जनः जनापाश्रययोग्यत्वादपाश्रयवतीति सा वनोपवनकल्याद्रि सरित्कुञ्ज मनोहरा देहिनो रमयत्युर्वी या सा कान्तेति कीर्तिता यस्यां सदैव जायन्ते कनक धौतादि धातवः लवणानि च भूयांसि प्राहुः खनिमतीति ताम् यात्यन्तं मानु प्रहृष्येत दण्डकोशादिभिः स्फीतलोकाश्रया या च सा स्याद् भूरात्मधारिणी प्रसिध्यन्त्यसकृद यत्र पर्योपक्रय विक्रयाः वणिक् प्रसाधितव्युका सा भूर्विणिगलङ्कृता शाकश्वकर्णखदिर श्रीपर्णीस्यन्दनार्जुनैः वेणुवेत्रशराद्यैश्च युक्ताच्य वतीति भूः यस्यां जनपदाः साधु विभक्तास्त्वथ विभक्ताः योगं यान्ति च मित्राणि स्याद्भूः सामित्रघातिनी	

हस्ताक्षर [signature]

529

प्राश्निक कोड क्रं 41/1931

पृष्ठ क्र. 10

प्रश्न पत्र/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- पूर्वमध्यमा/उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम/द्वितीय

विषय वास्तुविज्ञानम् विषय कोड 813 माध्यम संस्कृत

कुल प्रश्न 5

समय - 3 घण्टा

पुर्णांक 100

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतमअंक
	न क्षुद्रा वन्दिनो यस्यां दुर्गमत्यन्त सेव्यया: भूः साश्रेणी मनुष्येति विनीतैराश्रिता जनैः मन्त्रोत्साहादिवैमुख्यं यस्यां सामन्त भूभुजः भजन्ते सा स्मृता ग्राम्य सामन्ता भूः समन्ततः जीवन्ति क्षेत्रिणो यस्यां नदनद्यादिवारिभिः तां देवमातृकेत्याहुरनपेक्षित वारिदाम् निष्पद्यन्तेऽधिकं यस्यां बीजान्युप्तान्य यत्नतः कृष्टानुपहतक्षेत्रा धान्या सा धान्य शालिनी पर्वतोष्वट्यो यस्यां या च हस्तिवनाश्रिता साहस्तिवनवत्युर्वी भूभृतः सैन्यवर्धिनी दुष्प्रधृष्येव या नित्यं विषमत्वादरातिभिः विषमाद्रिसरिद्गुप्ता सा सुरक्षेति भूः स्मृता अथवा युता महीध्रमूलाम्बु प्राकारैस्तु पृथक्पृथक् चतस्रः कीर्तिता धन्या भूमयो दुर्गहेतवः दुरारोहतया दुर्गे यच्चिह्न स्वान्ततः सम्पृक्तेऽम्बुयुक्ताऽद्रौ गिरिदुर्गविनिर्भवेत् कण्टकिद्रुम नीरन्ध्रनद्धे स्यान्मसि कानने गूढप्रवेशमार्गे भूमूलदुर्गेति कीर्तिता डीपेषु स्वादुतोयेषु बहुगाधजला बहिः स्यावकाशा दिशा स्याज्जलदुर्गा च मेदिनी	
③	रेणवष्टकेन वालाग्रं लिक्षा स्यादष्टभिस्तु तैः भवेद्यूकाष्टभिस्ताभिर्यवमध्यं तदष्टकात् अष्टाभिः सप्तभिः षड्भिरङ्गुलानि यवोदरैः	

हस्ताक्षर

530

प्राश्निक कोड सं. 4/431

पृष्ठ क्र. 11

~~प्रश्न पत्र~~/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- पूर्वमध्यमा/उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम/द्वितीय

विषय वास्तुविज्ञानम् विषय कोड 813 माध्यम संस्कृत

कुल प्रश्न 24

समय - 3 घण्टा

पूर्णांक 100

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतमअंक
	ज्येष्ठ मध्यकनिष्ठानि तच्चतुर्विंशतिः करः सोऽष्टभिः पर्वभिर्युक्तः करः कार्यो विजानता करस्यार्धं चतुःपर्व शेषं स्याद् मध्यमङ्गुली, तत्रापि पर्वरेखाः स्युरिनास्त्रः पुष्पकभूषिताः शेषास्वङ्गुलरेखासु पुष्पाणि विदधीत न; अग्रार्धं मध्यतः कार्यं द्वेधा पञ्चममङ्गुलम् मध्यं त्रिधाष्टमं कार्यं चतुर्धा द्वादशोत्तम्; हस्तः स्वाङ्गुलमानेन विधेयाङ्गुलमिष्यते ततस्त्वार्धं द्विगुणं वापि बाहुल्यं तु तदर्धतः; कथितः करभेदोऽयमङ्गुलानां विभेदतः	
	अथवा	
	रवौ मिथुनसिंहस्थे न कर्किस्थेऽप्युदङ्मुखम् कुर्यात् नहि दारिद्र्यं दयाच्च गृहदासताम् आयव्ययांश ऋक्षाणि प्रवक्ष्यामोऽथ वेश्मनाम् गृहमानवशात् सम्यक् कर्तुं स्थानबलाबलम् नगरे वा पुरादौ वा दण्डैर्मानं विधीयते तदलाभे करैः, कार्यं सम्यगाय विशुद्धये यत्र हस्तैर्मितिः क्षेत्रे तत्रायो हस्तसंस्थितः; क्षेत्रालाभे तु तत्रैव ग्राह्यः स स्यादिहाङ्गुले, अङ्गुलैस्तु मिते क्षेत्रे सोऽङ्गुलैस्तदलाभतः; पर्वभिश्च यवैर्वापि ग्राह्यः क्षेत्रानुसारतः; गृहेषु कर्महस्तेन माने स्वामि-करेण वा देवतानां तु धिष्ण्येषु कर्महस्तेन केवलम्।	

हस्ताक्षर नर्मदा

प्राश्निक कोड सं. 41/1931

पृष्ठ क्र. 12

~~प्रश्न पत्र~~/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- ~~पूर्वमध्यमा~~/उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम/द्वितीय

विषय वास्तुविज्ञानम् विषय कोड 813 माध्यम संस्कृत

कुल प्रश्न 25

समय - 3 घण्टा

पूर्णांक 100

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतम अंक
(4)	छादितं दर्भिः पूर्वं कुड्यसहितं शुभम् यत्नेना सन्न दिवसे विदध्याम ध्वजम् अर्केन्दु ग्रह ताराद्युं वेणु गुल्मेन्द्र शोभिकम् साष्टकष्ठ युगं दण्ड सूत्रा दक्षान्वितं शुभम् सस्यफल पुष्पाढ्ये शुभ वस्त्रमलङ्कृतम् कुड्यान्वितमथाभिः सल्लताभिश्च रज्जुभिः ध्वजपट्टं विदध्याच्च चित्रं सुरचितं तथा। निमित्तार्थं च लोकानां शोभा हेतो ध्वजस्य च सपत्न फुरास गन्धर्वो विदध्या सुरम् निखिलं जगदालेख्यमस्मिन्नाद्रिद्रुमाकुलम्। अथवा तस्मादनन्तरं प्राच्यां षट्पदः कीर्तितोऽर्यमा आग्नेयकर्णे सवितृ सावित्री पदिका कुभौ ब्रह्मणोऽनन्तरे याम्ये विवस्वान षट्पदाश्रितः नैऋते पदिकौ कर्णे जयेन्द्रौ कथिता कुभौ षट्पदः स्यात् ततो मित्रः काष्ठायां पश्चु रम्भसः कर्णेऽपरोत्तरे यक्ष्मा रुद्रश्च पदिका कुभौ षड्भिः पदैस्ततः सौम्ये निश्चलः पृथिवीधरः आपस्तथापवत्सश्च पदिकावीशा दिग्गतौ इत्यन्तः संस्थदेवाः प्रोक्ता बूमो बहिः स्थितान् ज्ञेयं प्रदक्षिणं तेषां स्थानं पूर्वोत्तरादितः अग्निस्तदनु पर्जन्यो जयन्तश्चेन्द्र एव च रविः सत्यो भृशश्चेति नभस्तस्मात् ततोऽनिलः पूषाख्यो वितथारव्यश्च गृहक्षतयमावुभौ	-

हस्ताक्षर नमि. 21.1.7

532

प्राश्निक कोड क्रं 4|1931

प्रश्न पत्र/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- पूर्वमध्यमा/उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम/द्वितीय

विषय वास्तुविज्ञानम् विषय कोड 813 माध्यम संस्कृत

कुल प्रश्न 24

समय - 3 घण्टा

पूर्णांक 100

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतमअंक
	गन्धर्वो भृङ्गराजश्च मृगः पितृगणस्तत:	
	दौवारिकोऽथ सुग्रीव: पुष्पदन्तो जलेश्वर:	
	असुर: शोषनामा च पाप यक्ष्मा ततः परम्	
	रोगो नागश्च मुख्यश्च भल्लाट: सोम एव च	
	चरकोऽथादितिर्दैत्य मीलिति पद देवता:	
	वह्निवायो: पितृणां च व्याधेश्चैव क्रमाद बहि:	
	चरकी च विदारी च पूतना पापराक्षसी	
	पदभोगोऽस्ति नैतासां स्थानमेव हि केवलम्।	
(5)	महावंशस्य साक्रान्तिं कुर्याद् द्रव्येन केनचिद्	
	इतरेषु पुनर्द्रव्यं मध्यवंशेषु सन्त्यजेत्	
	महावंश समाक्रान्तो भवेत् स्वामिवधो ध्रुवम्	
	घर्षेण तपनाद् भीतिं वंशानां पीडनाद्रिपु:	
	उपमर्माणि रोगाय मर्माणि कुलहानये	
	~~[illegible]~~ उद्वेगायार्थनाशाय सिराश्च स्यु: प्रपीडिता:	
	कलि: स्यात् सन्धि बिद्धेषु पीडितेष्वनुसन्धिषु	
	तस्मादेतानि सर्वाणि पीडितान्युपलक्षयेत्	
	ज्ञात्वा सिरा: सानु सिराश्च नाडी,	
	वंशानुवंशानपि वास्तुदेहे	
	यत्नेन मर्माणि फलानि चैषां	
	वेधं त्यजेद् यस्तमुपैति नापत्।	
	अथवा	
	भित्ति विस्तारमध्येन यद्वा मध्येन गञ्जण:	
	मर्म यत्र पीड्यते येन गृहे तत्रोच्यते फलम्	
	शरीर्वा भित्तिभिर्वापि मर्माणां परिपीडनात्	

हस्ताक्षर [signature] 20/2/17

533

प्राश्निक कोड क्रं 4/193।

पृष्ठ क्र. ....

~~प्रश्न पत्र~~/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- ~~पूर्वमध्यमा~~/उत्तरमध्यमा, खण्ड-~~प्रथम~~/द्वितीय

विषय ....वास्तुविज्ञानम्.... विषय कोड ....813.... माध्यम ....संस्कृत....

कुल प्रश्न ....24....

समय - 3 घण्टा

पूर्णांक ....100....

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतमअंक
	दौर्गत्यं स्वामिनः प्राहुः कुलहानिमथापि वा	

.... हस्ताक्षर ....

534

प्राश्निक कोड क्रं 41931

पृष्ठ क्र. 15

प्रश्न पत्र/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- पूर्वमध्यमा/उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम/द्वितीय

विषय वास्तुविज्ञानम् प्रायोगिक विषय कोड 813 माध्यम सं.कृ.

कुल प्रश्न (2)

समय - 3 घण्टा

पुर्णांक (20)

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतमअंक
(1)	अथाभिधीयते वास्तुः कनीयान् षोडशात्पदः, पदैः षोडशभिः स स्यात्तत्र देवान् प्रचक्ष्महे ब्रह्मा मध्ये स्थितो मुख्यः पदमेकं सुरोत्तम: क्लृप्तं पदचतुर्भागैश्चतुर्भिश्चतुरानन ; पदार्धभागभोक्तारश्चत्वारोऽमी सुरोत्तमा, अर्यमा च विवस्वांश्च मित्रश्च क्ष्माधरोऽपि च सवित्राद्या पवनान्ता येऽष्टौ कोणेषु वेधस; चतुर्भागभुजस्ते स्युस्त्रिदशास्तत्वनन्विध; चतुर्थ्यादि कोणेषु ये स्थिता: क्रमशः सुरा, अष्टभाग भुजस्तेऽष्टौ विनिर्दिष्टा मनीषिभिः ये वधादितिपर्यन्ता : पर्जन्याद्या : सुरोत्तमा, ते ऽष्टौ चतुर्भागभुजो विज्ञैरिह कीर्तिता: चरकाद्याजयन्ताद्या ये बाह्यास्थितयोऽमरा; भागोऽर्धपदिकस्तेषां षोडशानामपि स्मृत :	

षोडशपदवास्तु

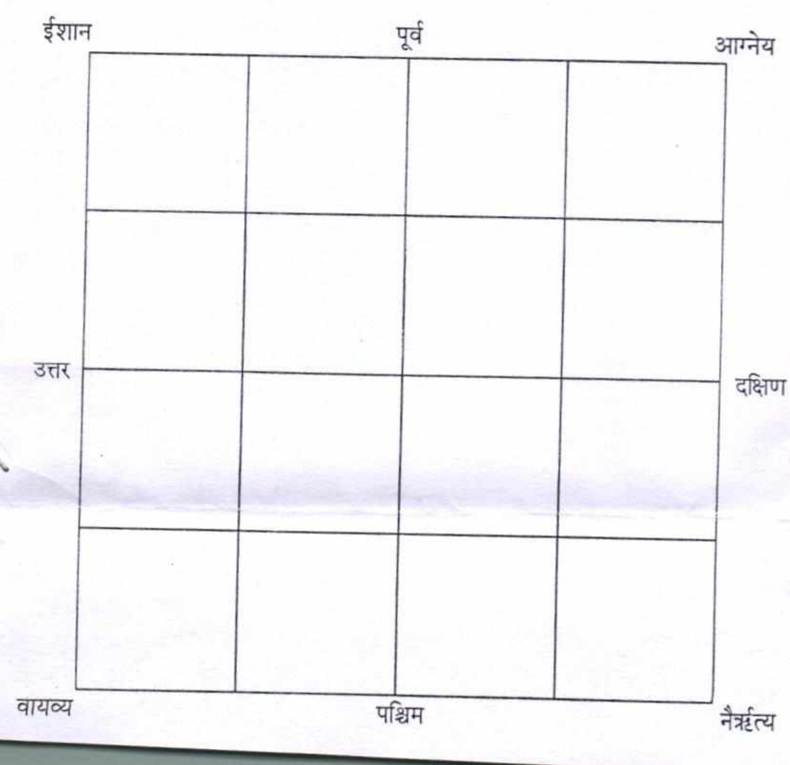

20.2.17

प्राश्निक कोड क्रं 41/93

पृष्ठ क्र. 16

परीक्षा का नाम :- ~~पूर्वमध्यमा~~/उत्तरमध्यमा, खण्ड-~~प्रथम~~/द्वितीय

~~प्रश्न पत्र~~/आदर्श उत्तर

विषय वास्तुविज्ञानम् (प्रायोगिक) विषय कोड 8/3 माध्यम संस्कृत

कुल प्रश्न 02

समय - 3 घण्टा

पुर्णांक 20

प्रश्न क्रमांक	निर्देश	प्रश्न के लिए अधिकतमअंक
	अथवा	
②		

चतुष्षष्टिवृत्तवास्तुविधानम्

(Sixty four squared site plan)

अष्टधा भाजिते वृत्तविष्कम्भे भागिकान्तरान् ।
चतुरः परिधीन् कुर्यान्मध्यवृत्तं द्विभागिकम् ॥ १४ ॥
स्याद् बहिर्वृत्तवलयमष्टाविंशतिभागिकम् ।
तदन्तर्वृत्तवलयमष्टाष्टांशोज्झितं क्रमात् ॥ १५ ॥
एवं कृते भवेन्मध्ये ब्रह्मणश्चचतुष्पदम् ।
इत्थं चतुःषष्टिपदो वृत्तवास्तुरुदाहृतः ॥ १६ ॥

चौंसठ पद वाला वृत्त-वास्तु—वृत्तविष्कम्भ को आठ-आठ (८ × ८ = ६४) भागों में विभक्त करने पर चार भागों के बीच चार परिधियाँ बनानी चाहिए ।

चतुष्षष्टिवृत्तवास्तु

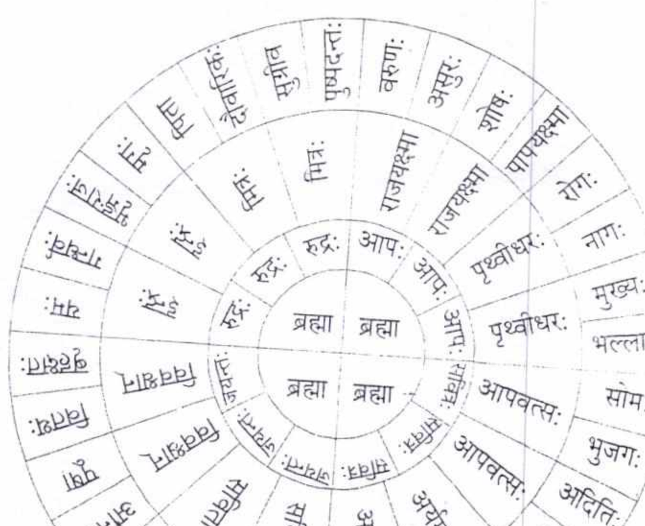

536